

ЗАМОНАВИЙ ЛАНДШАФТ ОБЪЕКТЛАРИНИ ЁРИТИШ УСУЛЛАРИ ВА ҚУРИЛМАЛАРИ

ЖОНУЗАКОВ АБДУВАЛИ ЭСИРГАПОВИЧ

СамДАҚУ катта ўқитувчиси

Annotatsiya: Маърузада тунги ёритиш усуллари, ёритиш қурилмалари турлари, уларнинг ландшафт дизайнидаги ўрни ва аҳамияти тўғрисида сўз боради.

Kalit so'zlar: объектларини ёритишда, қўйиладига, композицияларини, Чироқларни.

Замонавий ландшафт объектларини ёритиш усуллари энг хилма-хил бўлиши мумкин. Худудни ёритишнинг уч усулини ажратиш лозим: *функционал, декоратив ва аралаш*.

1.Функционал ёритиш пиёдалар маршрутлари ва йўлнинг автомобиллар юрадиган қисмини сутканинг қоронғи вақтида ёритишга хизмат қилади.

2.Декоратив ёритиш энг қизиқарли бўлган ландшафт композицияларни сутканинг кечки вақтида ёритишга мўлжалланган.

3.Аралаш ёритиш юқорида (функционал ва декоратив ёритишда) кўрсатилган вазифаларни ҳал қилишга имкон беради.

Декоратив ёритиш ландшафт объектларини ёритишда муҳим аҳамиятга эга. Яхши бажарилган декоратив ёритиш ёрдамида яхши кўриш эффектига ва катта эмоционал таъсирга эришиш мумкин. Ўсимликларни ва гулларни пастдан ёритиб ва махсус қопламадан ёруғликни акс эттириб, қизиқарли кечки сахна яратиш мумкин.

Боғ эски ёки янги бўлишидан, унда конструкциялар ва ўсимликлар кўп ёки кам бўлишидан қатъий назар, қуйидаги декоратив ёритиш турлари фойдаланилади:

2.1.Тўппа - тўғри (қуйиладиган ёруғлик билан) ёритиш - ёруғлик бевосита манбадан нур таратади ва дарахтларни, буталарни, гулларни ва ҳ.к. - бутун композицияни тўлалигича ёритади. Ёруғликнинг тўғри манбалари ҳар қандай ҳолда ёпиқ амалга оширилиши лозим.

2.2.Қия (локал) ёритиш - ёруғлик манбадан акс эттириладиган юзага нур таратади, у ердан

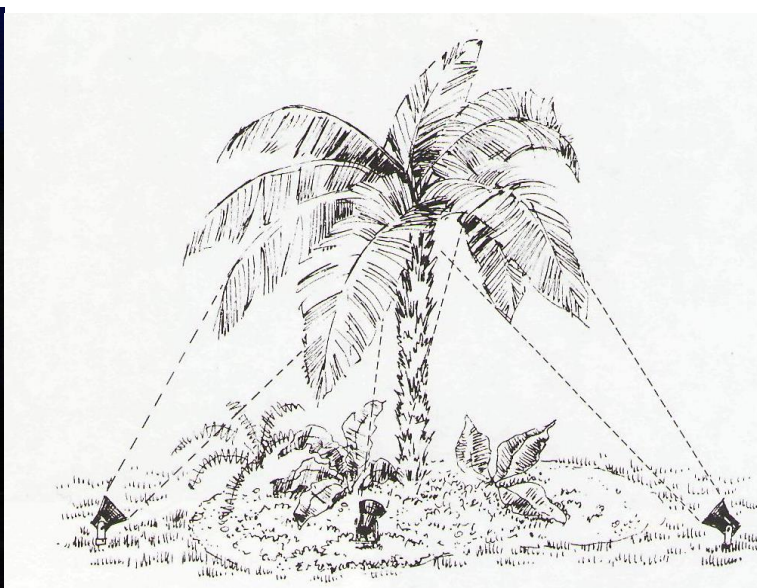

ўз навбатида керакли объектга акс эттирилади. Айниқса, декоратив деворларни, шпалерларни, вертикал кўкаламзорни, шунингдек, коттеж ўзининг деворларининг қия ёритилиши эффектив бўлади, яъни муҳитнинг айрим объекtlари ёритилади.

2.3.Контурли ёритиш - ёруғлик манбадан нур таратади ва баъзи айрим элементлар контурини, масалан МАФни ёритади.

Бутун ҳудудни ёритиш саҳнаси пухта ўйланган ва нисбатан қизиқарли ландшафт композицияларини ёритишнинг олдиндан лойиҳалаштириш усули билан аниқланиши лозим. Бу кўчма қисқа муддатли ёкиладиган чироқлар ёрдамида амалга оширилиши мумкин. Ёруғлик манбаини экранлаштириб, кучли ёруғликдан сақланиш муҳимдир. Синовдан ўтган бир неча ғоялар вариантини таҳлил қилиб, энг қизиғини танлаш, шундан кейин стационар (муқим) ёритиш масалаларини ҳал қилиш мумкин.

Ёритиш тизимининг муҳандислик таъминоти масалалари алоҳида эътиборни талаб қилади. Ёритишнинг доимий ташқи манбалари - чироқлар атмосфера ёғинларидан ҳимоя қилинган бўлиши лозим. Бунинг учун ерга уланадиган сими бўлган махсус чироқлар ишлатилади. Шунингдек, турли турдаги эффектив чироқларни манбага қўшиш учун, сув ўтказмайдиган разъём(бўлакларга ажраладиган бўлинма)лар ишлатилади.

Ўлчами 25 кв. см ли тунукадан чироқлар учун майин ёруғлик тарқалишини таъминлайдиган экранлар тайёрлаш мумкин. Бу мақсад учун, шунингдек, ёғоч парчалари ва бошқа материаллар ишлатилиши мумкин. Ёритиш билан ўтказилган тажриба давомида ер устида турган сув ўтказмайдиган қўрғошин ўрамали қувватли кабелни кейинчалик ерга қўмиш мумкин, бунда ҳеч қандай махсус каналлар (короблар) керак эмас. Одатда икки ёки уч симли электр кабелдан фойдаланилади, бу ҳолатда бошқа кабелларни, хусусан телефон кабеллини қувватли кабел ёнида қўмиш мумкин эмас. Уч симли кабелда симларнинг бири ерга уланиш (заземление) сифатида ишлатилади. Кабел ажратгичлари (разъёмлари) ўт ўрадиган машина ва участкада ишлатиларкан бошқа механизмлар билан етказилиши, ташқи шикастлардан ҳимоя қилинган бўлиши лозим, бу билан участкада ишлайдиган одам учун электр зарбаси хавфини олиш мумкин. Одатда ажратгичлар ерга мислик сим билан уланган металл қутиларга жойлаштирилади. Ташқи контури билан ерга уланган уч ўқли (уч штирли) ажратгични ишлатиш тавсия этилади. Ҳозирги вақтда сотиладиган, турли участкаларга хизмат кўрсатиш учун ишлатиларкан электр ускуналари уч симли кабелга уч ўқли ажратгич орқали уланади. Ташқи ерга уланиш - яхши амалиёт, аммо эффектив эмас. Участканинг ёритиш тизимини кенгайтиришни ҳисобга олган ҳолда, қўшимча кабел назарда тутиб қўйилса, яхши бўлади.

Чироқларни танлаш лойиҳалаштириларкан ҳудудни кечки ёритишнинг қабул қилинган саҳнаси асосида амалга оширилади.

Ёруғлиги ёйиларкан чироқлар ер сатҳини ва бўйи паст буталарни ёритишга мўлжалланган. Яхшиси, уларни йўл бўйида жойлаштириш, шу билан керакли кўриниш ва предметларнинг етарлича ёритилишини таъминлаш мумкин.

Ёруғлик йўналиши бошқариладиган чироқларнинг хусусияти - лампалардан кўзни оладиган ялтирашлари бўлмаган предметларнинг яхши кўринишидир (одатда, бу ялтираш предметлар ва атрофдаги жойни фарқлай олмасликка сабаб бўлади). Йўл бўйида ёруғлиги паст чироқларни жойлаштириш лозим.

Бир томондан теппага қаратилган ёритиш предмет фақат бир томондан кўриниши керак бўлган шароитда қўлланилади ва у ер сатҳидан камгина бадандрокда ўрнатилади. Чироқ предмет одида ўрнатилади, ёруғлик тўғри предметга йўналтирилади - ёритишнинг бундай усули жой рельефини қулай

Умумий тарқоқ ёритишни тиргакларда жойлашган чироқлар ҳосил қилади. Шаҳар боғлари, бульварларини ёритиш учун баландлиги 4 -5 м тиргаклар қўлланилади. Аксарият боғ ва паркларда хиёбонларни ёритиш учун баландлиги 2,5- 5 м бўлган тиргаклар ишлатилади. Ҳар бир аниқ ҳолат учун тиргаклар баландлиги чироқларнинг конструкцияси, қуввати, ёруғлик изининг майдони, ёруғланишнинг зарурий даражасидан келиб чикиб, индивидуал тарзда ҳисобланади.

Ёруғлик оқимининг йўналиши бўйича умумий тарқоқ ёритиш учун чироқларнинг бир неча тури ишлатилади. Бу анъанавий турдаги чироқлар:

- лампасидан ёруғлик тиниқ ёки хира плафонларнинг *ён томонларидан тарқалади*;
- тиниқ ёки хира плафон орқали *йўналтирилган ёруғлик* оқими билан пастга тарқалади;
- аксланадиган экрандан *ёйилган ёруғлик* билан тарқалади.

Ландшафт объектларида, шунингдек, баландлаги 1 м бўлган тиргакка ўрнатилган чироқлар ишлатилиши мумкин. Оптик-толали технологиялар асосида тайёрланган лампасиз чироқлар ўзининг хусусиятлари бўйича қизиқарлидир. Ҳар бир чироққа ёруғлик энергияси марказий манбадан оптик кабел ёрдамида етказилади. Бу тизим мутлақо хавфсиздир. Оптик -толали кабел электр энергиясини эмас, фақат ёруғлик энергиясини узатади.

Бунақа технологиялар турли архитектуравий-бадий масалаларни ечишда фойдаланилади. Ёруғланаётган кабелни йўлакчалар четидан ўтказиш, дарахтдан ёруғ лиана сифатида тушириш, бассейн атрофини белгилаш ва ҳатто сувга тушириш мумкин. Кабелга ранг бериш керакли вақтда ёруғлик манбаидаги ёруғлик фильтрини айлантириш ҳисобидан бир неча маротаба ўзгариши мумкин. Фақат учлари “ёнадиган” оптик-толали иплардан ёруғликни узатиш учун фойдаланиб, янада кўпроқ қизиқарли бўлган ёруғлик ва рангланиш эффектларга эришиш мумкин. Улардан фойдаланиб “юлдузли осмон”, “милтиллаган шифт” ва бошқалар эффект яратиш мумкин.

Бадий эффектларга эришиш учун, шунингдек, турли растрли насадкалари бўлган, рангли фильтрлари мавжуд **ичига ўрнатилган чироқлар** ишлатилади. Улар етарлича маълум метрик ёруғлик акцентларини ҳосил қилади.

Адабиётлар

1. Крижановская Н.Я. Основы ландшафтного дизайна. Ростов-на-Дону. 2005.
2. Добронравова Е.А. Ландшафт дизайни. Тошкент, 2009;
3. Интернет маълумотлари.